

ΧΡΟΝΙΚΟ



ΠΟΛΙΤΗΣ
Τα λέει όλα!

23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2008 | ΤΕΥΧΟΣ 040 | ISSN 1986-048X

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ «Π» ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ - ΜΙΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΟΠΑΠ (ΚΥΠΡΟΥ) ΛΤΔ



Οι Λατίνοι της Κύπρου



ΟΠΑΠ
ΚΥΠΡΟΥ



Του Αλέξανδρου-Μιχαήλ Χατζηλύρα
Ερευνητή-μελετητή



4



Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Η εμφάνιση της λατινικής κοινότητας στην Κύπρο τον 12ο αιώνα και η ιστορική της πορεία μέχρι τη σύγχρονη εποχή.

Το σημερινό τεύχος του «Χρονικού», είναι αφιερωμένο στη λατινική κοινότητα, η οποία εμφανίζεται στην Κύπρο το 1192 όταν ο Φράγκος βασιλιάς της Ιερουσαλήμ, Guy de Lusignan, κατέλαβε το νησί. Η περίοδος της Φραγκοκρατίας και της Ενετοκρατίας διαρκεί μέχρι και το 1571, χρονιά κατά την οποία η Κύπρος καταλαμβάνεται από τους Οθωμανούς: την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας η λατινική κοινότητα είχε σχεδόν εκμηδενιστεί. Πολλοί ευγενείς, αστοί, και πολεμιστές από τη δυτική Ευρώπη καθώς και μοναχικά τάγματα είχαν εγκατασταθεί στην Κύπρο κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας · η «παλική βούλα» του 1260 καθιέρωνε την υπεροχή της λατινικής εκκλησίας έναντι της ελληνικής ορθόδοξης.

Η παρουσία της λατινικής κοινότητας αναβίωσε γύρω στα 1800, όταν η οθωμανική αυτοκρατορία εξασθενίζει και πολλοί πρόξενοι, έμποροι, τραπεζικοί διευθυντές κτλ., έρχονται στην Κύπρο από ευρωπαϊκές χώρες.

Η λατινική κοινότητα της Κύπρου αποτελεί σήμερα μια κοινότητα που αναπτύσσεται σταθερά καθώς γάμοι μεταξύ Κυπρίων και Ρωμαιοκαθολικών από την ανατολική Ευρώπη ή και από χώρες της Ασίας, έχουν προστεθεί στην κοινότητα.

Μαρία Κωνσταντή

10



Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ

Η γεωγραφική κατανομή των Λατίνων διαχρονικά, μέσα από τις επίσημες απογραφές πληθυσμού.

12



ΧΩΡΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΥΣΗΣ

Τα μεσαιωνικά μνημεία της Φραγκοκρατίας και Ενετοκρατίας. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και οι εν λειτουργία καθολικοί ναοί.

16



ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ

Η θρησκευτική ταυτότητα των Λατίνων και η επίδραση των λατινογενών γλωσσών στην κυπριακή διάλεκτο και τα τοπωνύμια.

20



ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Πολιτιστικές και φιλανθρωπικές δραστηριότητες της κοινότητας. Επιφανείς Λατίνοι με σημαντική συνεισφορά στα κοινοτικά δρώμενα.

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ



ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Εκδόσεις Αρκτίνος Λτδ
ΕΚΔΟΤΗΣ: Γιάννης Παπαδόπουλος
ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: Διονύσης Διονυσίου
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Χάρης Νικολαΐδης
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ ΧΡΟΝΙΚΟΥ: Μαρία Κωνσταντή
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ: Μιχάλης Φενερίδης
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: STAVRINIDES PRESS

Αν και κάποιοι προνομιούχοι έμποροι από τη Βενετία και τη Γένοβα φαίνεται να συσχετίστηκαν με την Κύπρο μετά το 1126, η λατινική κοινότητα στο νησί μας ουσιαστικά εμφανίστηκε το 1192, όταν ο τιτουλάριος Φράγκος Βασιλιάς της Ιερουσαλήμ, Guy de Lusignan, κατέστη κυρίαρχος της Κύπρου. Στην προσπάθειά του να εγκαθιδρύσει φεουδαρχικό βασιλείο δυτικού τύπου, προσελκύει αστούς, ευγενείς, ιππότες και πολεμιστές, με αποτέλεσμα μια μαζική μετανάστευση διαφόρων λαών από τη Δυτική Ευρώπη και το Λεβάντε, στους οποίους παραχωρήθηκαν απλόχερα γαίες, φέουδα και τιμάρια. Παράλληλα, με βούλλα του Πάπα Κελεστίνου Γ' συστάθηκε το 1196 Λατινική Αρχιεπισκοπή, εγκαταστάθηκαν εδώ πληθώρα μοναχικών ταγμάτων (Αυγουστινιανοί, Βενεδικτίνοι, Δομινικανοί, Θωμιστές, Ιωαννίτες, Καρθουσιανοί, Καρμελίτες, Κιστερκιανοί, Ναΐτες, Οψερβαντίνοι, Πρεμονστρατενσιανοί, Τεύτονες, Φραγκισκανοί), και με την Bulla Cypria (1260) εκτοπίστηκε η Ορθόδοξη Εκκλησία.

Τον Ιούλιο του 1219 επισκέφθηκε το νησί μας ο ίδιος ο Άγιος Φραγκίσκος της Ασίζης. Μετά την κατάληψη της Άκρας από τους Μαμελούκους το 1291, η Κύπρος καθίσταται το ανατολικότερο προπύργιο του Χριστιανισμού και το σημαντικότερο εμπορικό κέντρο του Λεβάντε, με αποτέλεσμα την εισροή ακόμη περισσότερων εμπορών και βιοτεχνών από τη Βενετία, τη Γένοβα, την Πίζα κτλ, ελέγχοντας έτσι την οικονομική ζωή του νησιού και διεκδικώντας επιπλέον πολιτικά προνόμια. Στο απόγειο της Φραγκοκρατίας ζούσαν εδώ Αιθίοπες, Αραγωνέζοι, Αρβανίτες, Αρμένιοι, Βενετοί, Βούλγαροι, Γε-

θόδοξοι και αρκετοί ντόπιοι έγιναν Καθολικοί, ενώ σε μερικές εκκλησίες λειτουργούσαν και τα δύο δόγματα. Χαρακτηριστικός είναι ο φραγκοβυζαντινός ρυθμός, που αναπτύχθηκε το 14ο αιώνα συνδυάζοντας στοιχεία της γοτθικής και της βυζαντινής εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής.

Στην εικονογραφία, ιδιαίτερα στα ορεινά, έχουμε έντονες ιταλικές επιδράσεις, ενώ αξιοσημείωτη είναι η παρείσφρηση γαλλικών και ιταλικών λέξεων στην κυπριακή διάλεκτο, ιδιαίτερα στα κείμενα των Ασσίζων και στις χρονολογίες των Λεόντιου Μαχαιρά και Γεώργιου Βουστρώνιου. Σε αυτή την εποχή ανάγεται το δημοτικό τραγούδι της Αροδαφνούσας και ο θρύλος της Ρήγαινας.

Ολόκληρη η Κύπρος ήταν ένα τεράστιο φέουδο, με περιοχές που ανήκαν στο βασιλιά, τους ευγενείς και τη Λατινική Εκκλησία.

Στην τήρηση της εσωτερικής ασφάλειας συνέβαλλαν οι Ναΐτες και οι Ιωαννίτες, στρατιωτικοθρησκευτικά τάγματα

*Περί τα μέσα της Φραγκοκρατίας
η Κύπρος ήταν ίσως το
πλουσιότερο βασίλειο ολόκληρης
της Ευρώπης, και λέγεται πως εδώ
μιλούνταν οι γλώσσες όλων των
εθνών υπό τον ουρανό.*

Οι Λατίνοι της Κύπρου

νουάτες, Γεωργιανοί, Εβραίοι, Έλληνες, Ιακωβίτες, Καταλανοί, Κόπτες, Μαρσεγιέζοι, Μαρωνίτες, Ναπολιτάνοι, Νεστοριανοί, Νούβιοι, Προβηγκιανοί, Σαρακηνοί, Σύροι, Φλωρεντίνοι, Φράγκοι κτλ. Οι ευγενείς και ιππότες ανήκαν στην υψηλή αυλή, ενώ οι έμποροι και βιοτέχνες ανήκαν στη χαμηλή αυλή· τη νομική τους υπόσταση ρύθμιζαν οι Ασσίζες.

Περί τα μέσα της Φραγκοκρατίας η Κύπρος ήταν ίσως το πλουσιότερο βασίλειο ολόκληρης της Ευρώπης, και λέγεται πως εδώ μιλούνταν οι γλώσσες όλων των εθνών υπό τον ουρανό. Με την πάροδο του χρόνου πολλοί Φράγκοι έγιναν Ορ-

που διέθεταν τρεις στρατιωτικές διοικήσεις (κουμανταρίες): τη Μεγάλη Κουμανταρία, τη Μικρή Κουμανταρία (του Φοίνικος) και την Κουμανταρία του Τέμπλους. Το περίφημο ομώνυμο κυπριακό κρασί ονομάστηκε έτσι (vin de Commanderie) επειδή παραγόταν από τα αμπέλια πέριξ του κάστρου του Κολοσσίου. Μετά από μηχανορραφίες, η Κύπρος καθίσταται το 1474 προτεκτοράτο της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας και αποικία της το 1489. Διατηρήθηκε μεν το φεουδαρχικό σύστημα, την Κύπρο όμως κυβερνούσε ο εκάστοτε Τοποτηρητής· ένας εξ αυτών, ο Cristoforo Moro (1505-1507),



χρησιμοποιήθηκε ως πρότυπο για τον κεντρικό ήρωα της τραγωδίας του Shakespeare «Οθέλλος», με τη δράση να λαμβάνει χώρα στην Αμμόχωστο. Όντας βενετική κτήση, γινόταν οικονομική αφαίμαξη της Κύπρου και κατασκευάζονταν μόνο αμυντικά και οχυρωματικά έργα.

Η περίοδος της Τουρκοκρατίας

Με την κατάληψη της Κύπρου από τους Οθωμανούς το 1570-1571, η Λατινική Αρχιεπισκοπή ουσιαστικά διαλύθηκε, και η πλειοψηφία του κλήρου της είτε σφαγιάστηκαν είτε εξορίστηκαν από την Κύπρο. Όσοι ευγενείς επέζησαν των τρομερών σφαγών και παρέμειναν στο νησί είχαν δύο επιλογές: είτε να ασπαστούν την Ορθοδοξία, είτε να γίνουν Μωαμεθανοί, αφού δεν επιδείχθηκε καμιά επιείκεια για τους Καθολικούς Χριστιανούς: αρκετοί εξ αυτών, κατά κύριο λόγο Βενετοί, επέλεξαν έναν τρίτο δρόμο: να γίνουν λινοβάμβακοι (με-

σοκκέρτηδες'), εμφανιζόμενοι ως Μουσουλμάνοι, κρυφά όμως ήσαν Χριστιανοί. Πάντως, διάφοροι θρύλοι και παραδόσεις φέρουν τους απογόνους των Λουζινιανών που είχαν καταφύγει στα βουνά του Τροόδους και του Πενταδακτύλου επί Ενετοκρατίας να συνέχισαν να ζουν στα ορεινά μέχρι και τα μέσα της Αγγλοκρατίας. Με την έλευση των ξένων προξενίων στη Λάρνακα, μερικοί επανήλθαν στον Καθολικισμό.

Εντούτοις, παρέμειναν λιγοστοί Φραγκισκανοί. Στη Λευκωσία ίδρυσαν το μοναστήρι του Τιμίου Σταυρού το 1596, ενώ στη Λάρνακα ίδρυσαν το 1593 μοναστήρι αφιερωμένο στον Άγιο Λάζαρο· από το 1589 γιόρταζαν τις εορτές του Αγίου Λαζάρου και της Μαρίας της Μαγδαληνής στην ορθόδοξη εκκλησία του Αγίου Λαζάρου, μέχρι που το 1784 Ορθόδοξοι κληρικοί διαμαρτυρήθηκαν στο Σουλτάνο. Το λατινικό κοιμητήριο στην πόλη του Ζήνωνα αρχικά γειτνίαζε με την εκκλησία του Αγίου Λαζάρου, και σε αυτό θάφτηκαν πολλοί Ευρωπαί-

Η οικογένεια Μπερώ μαζεμένη στη βεράντα του αρχοντικού της στη Λάρνακα (1890).



Η τελευταία βασίλισσα της Κύπρου, Αικατερίνη Κορνάρο (1474-1489). οι θαλασσοπόροι, έμποροι και περιηγητές. Και τα δύο μοναστήρια προσέφεραν φιλοξενία στους περιηγητές και τους προσκυνητές καθοδόν προς τους Αγίους Τόπους, οι οποίοι φυσικά άφηναν τον οβολό τους στους επαίτες Φραγκισκανούς.

Ικανοποιώντας την ένθερμη επιθυμία των Βενετών εμπόρων, ιδρύθηκε το 1629 Επισκοπή στην Πάφο, με δικαιοδοσία στις λατινικές και μαρωνιτικές εκκλησίες του νησιού. Το 1647 ο Φραγκισκανός ιεραπόστολος Giovanni Battista da Todi ανέφερε ότι οι Καπουτσίνοι διέθεταν μια εκκλησία του Αγίου Ιακώβου στη Λευκωσία, ότι το νεοϊδρυθέν Terra Santa είχε 13 μαθητές, και πως υπήρχε αριθμός Ελληνόρυθμων Καθολικών (Ουνιτών) στη Λάρνακα, για την ύπαρξη των οποίων στη Λάρνακα έχουμε αναφορά ξανά το 1853· φαίνεται πως εκκλησιάζονταν στον Άγιο Λάζαρο, όπως και οι Αρμένιοι Καθολικοί επί Φραγκοκρατίας. Όταν ο Επίσκοπος Leonardo Paoli απεβίωσε το 1684, κανένας δεν τον αντικατέστησε, αφού οι Λατίνοι αριθμούσαν μόλις 250 ψυχές. Στο μεταξύ, οι Φραγκι-

σκανοί και οι ολιγάριθμοι Καπουτσίνοι που διέμεναν στη Λάρνακα, τη Λευκωσία και την Πάφο υπέφεραν από διάφορα δεινά εξαιτίας της σκληρής οθωμανικής διοίκησης, αλλά και από ιερόσυλους ληστές· παρόλον ότι οι Καπουτσίνοι αυξήθηκαν στην Πάφο και τη Λάρνακα, όπου διατηρούσαν μοναστήρι, τελικώς εγκατέλειψαν την Κύπρο περί το 1793, λόγω του μειωμένου αριθμού των Ευρωπαίων εμπόρων, που τους συντηρούσαν. Επίσης, μετά τα γεγονότα του 1821, Οθωμανοί στρατιώτες άνοιξαν πυρ εναντίον της εκκλησίας του Τιμίου Σταυρού, κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας!

Ιδιαίτερα στη Λάρνακα η παρουσία Καθολικών ήταν εντονότερη, αφού εδώ υπήρχαν Άγγλοι, Αυστριακοί, Γάλλοι, Δαλματοί, Δανοί, Ιταλοί και Ολλανδοί έμποροι, αλλά και τα προξενία διαφόρων χριστιανικών χωρών, γνωστά ως 'κονσουλάτα', τα οποία παρείχαν απασχόληση αλλά και προστασία στους Ευρωπαίους και τους ντόπιους. Δεν είναι τυχαίο,

Στη Λάρνακα η παρουσία Καθολικών ήταν εντονότερη, αφού εδώ υπήρχαν Άγγλοι, Αυστριακοί, Γάλλοι, Δαλματοί, Δανοί, Ιταλοί και Ολλανδοί έμποροι, αλλά και τα προξενία διαφόρων χριστιανικών χωρών, τα οποία παρείχαν απασχόληση αλλά και προστασία στους Ευρωπαίους και τους ντόπιους.

άλλωστε, ότι η Λάρνακα υπήρξε η μόνη κοσμοπολίτικη, πνευματική και με κάποια περίσσια ελευθερία πόλη της Κύπρου επί Τουρκοκρατίας, και πως οι Σκαλιώτες και οι Σκαλιώτισσες πρωτοφόρεσαν τα «φράγκικα» στην Κύπρο. Υπήρχαν τα εξής κονσουλάτα: Αγγλίας, Αμερικής, Αυστροουγγαρίας, Βενετίας, Γαλλίας, Δανίας, Ελλάδας, Ιονίου Πολιτείας, Ισπανίας, Ιταλίας, Κάτω Χωρών, Νεάπολης, Νορβηγίας, Πρωσσίας, Ραγούζας, Ρωσσίας, Σαρδηνίας, Σικελίας, Σουηδίας, Τοσκάνης και Φλάνδρας.

Μέχρι και τα μέσα του 17ου αιώνα, οι Λατίνοι της Κύπρου ήταν κατά κύριο λόγο ιταλικής προελεύσεως, μάλιστα δε το

προξενείο της Βενετίας ήταν το πρώτο που εγκαθιδρύθηκε στη Λάρνακα (1605), και συχνά διέμεναν σε αυτό σημαντικοί επισκέπτες. Ωστόσο, από τα τέλη του 17ου αιώνα οι Γάλλοι άρχισαν να υπερτερούν αριθμητικά· σε αυτό συνέβαλε μετέπειτα και η κατάληψη της Βενετικής Δημοκρατίας από το Ναπολέοντα το 1797. Έκτοτε, ο εκάστοτε Γάλλος πρόξενος είχε ιδιαίτερη επιρροή σε διάφορους τομείς. Η σημερινή λατινική κοινότητα της Κύπρου ουσιαστικά διαμορφώθηκε στις αρχές του 19ου αιώνα με την άφιξη στη Λάρνακα περισσότερων Ευρωπαίων και Φραγκολεβαντίνων εμπόρων, ιατρών, ξενοδόχων, προξένων, τραπεζιτών κτλ, κυρίως γαλλικής, ιταλικής και δαλματικής καταγωγής, οι πλείστοι των οποίων κατοικούσαν στο φραγκομαχαλά (πéριξ του Τηλεγραφείου), τον οποίο οι ίδιοι ονόμαζαν Quartier Latin.

Η κοινότητα αυτή διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο περί τα τέλη της Τουρκοκρατίας στην πολιτική, κοινωνική, πνευματική και εμπορική ζωή της Κύπρου, δημιουργώντας μια αστική αφρόκρεμα στην Κύπρο. Αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση του Ραγουζαίου Δούκα Antonio Roretti, ο οποίος το 1795 αγόρασε περίπου 2.000 σκάλες γης μεταξύ των χωριών Τριμίθι και Τέμπλος, δημιουργώντας το τοιφλίκι Φουντζί, που παρέμεινε στα χέρια των απογόνων του μέχρι το 1879. Μετά την προσάρτηση της Μάλτας στη Βρετανική Αυτοκρατορία (1815), αρκετοί Μαλτέζοι και Ιταλοί κατέφυγαν στην Κύπρο.

Το 1844 οι αδελφές του Τάγματος του Αγίου Ιωσήφ της Εμφάνισης ίδρυσαν στην οικία του ιταλικής καταγωγής αβ-

βά Paolo Brunoni το πρώτο νοσοκομείο στην Κύπρο, μαζί με φαρμακείο και παρθεναγωγείο. Το 1848 οι καλογριές εγκαταστάθηκαν σε νέο οίκημα, το οποίο επεκτάθηκε το 1853 με την οικονομική συνεισφορά της Γαλλίας. Με τον ερχομό των Άγγλων απόκτησε ένα επιπλέον δωμάτιο (που ονομάστηκε 'Νοσοκομείο των Άγγλων'), και συνέχισε να λειτουργεί τουλάχιστον μέχρι το 1922. Επίσης, το 1890 ο ρωμαιοκαθολικός ιερέας της Λεμεσού, Celestino de Nunzio de Casalnuovo, ίδρυσε καθολικά σχολεία στον Άγιο Τύχωνα και τις Κάτω Κυβίδες, τα οποία όμως φαίνεται ότι δρούσαν ως κέντρα προσηλυτισμού· μετά από έντονες αντιδράσεις των Λεμεσιανών, ο δάσκαλος παραιτήθηκε και τα σχολεία έκλεισαν το 1891.

Από την Αγγλοκρατία μέχρι σήμερα

Η έλευση των Βρετανών, τον Ιούλιο του 1878, η θρησκευτική ελευθερία και η ηπιότερη διοίκηση ενίσχυσαν ακόμη περισσότερο την εύπορη λατινική κοινότητα, η οποία ευνοήθηκε ιδιαίτερα από τους Βρετανούς, με αρκετούς να εργοδοτούνται στον κρατικό μηχανισμό. Μάλιστα δε, μεταξύ 1879-1882, ο Ιταλός κτηματίας Riccardo Matthei συμμετείχε μαζί με έναν Ορθόδοξο και δύο Μουσουλμάνους στο πρώτο Νομοθετικό Συμβούλιο· ο ίδιος δώρισε τη γη στην οποία κτίστηκε το πρώτο Νοσοκομείο Λάρνακας το 1880. Οι διάφοροι Γάλλοι και Ιταλοί έμποροι που εγκαταστάθηκαν στην Κύ-

Η εντυπωσιακή Πύλη Αμμοχώστου στις αρχές της Αγγλοκρατίας.





**Αποψη του
ερείπωμένου
σήμερα Αββαείου
του Μπέλλα-
Πάις.**

προ παντρεύονταν όχι μόνο Λατίνες αλλά και Ορθόδοξες, ενώ δεν ήσαν λίγοι οι διπλωμάτες που επέλεγαν να παραμείνουν στη Λάρνακα μετά το πέρας της προξενικής τους θητείας, αφού το κόστος ζωής ήταν κατά πολύ μικρότερο παρά στην πατρίδα τους.

Περί το 1878 ανώνυμος συγγραφέας αναφέρει ότι οι Φραγκισκανοί στην Κύπρο δεν ήσαν πλέον Βενετοί, αλλά Ισπανοί. Η παρουσία των Ισπανών Φραγκισκανών από τις αρχές του 19ου αιώνα συνέπεσε με την εξαγωγή κυπριακού σιταριού στην ιβηρική χερσόνησο, την ίδρυση στη Λάρνακα προξενείου, και ενισχύθηκε αισθητά μετά από μια δωρεά 100.000 πεσετών από τη Βασίλισσα της Ισπανίας Μαρία-Χριστίνα το 1900, αφού τις καθολικές εκκλησίες της Κύπρου υπηρετούσαν για αρκετά χρόνια Ισπανοί ιερείς.

Στις αρχές της Αγγλοκρατίας εγκαταστάθηκαν πολυάριθμοι ξένοι στην Κύπρο, ανάμεσά τους και πολλοί Καθολικοί, αφού η αποικιοκρατική κυβέρνηση θεωρούσε ότι έτσι θα μπορούσε να καταστείλει ευκολότερα τυχόν εξέγερση των Ελληνοκυπρίων. Ωστόσο, μια εγκατάσταση 43 Μαλτέζων στο τσιφλίκι των Κουκλιών Αμμοχώστου στις αρχές του 1880 υπήρξε ιδιαίτερα ατυχής, εξαιτίας του ξεσπάσματος ελνονομίας η οποία μείωσε τον αριθμό τους σε 12, με αποτέλεσμα να επιστρέψουν πίσω στη Μάλτα· ελαφρώς καλύτερη έκβαση είχε το 1864 η εγκατάσταση περίπου 500 Μωαμεθανών Τσερκέζων νοτιοδυτικά της Λεμεσού, τους οποίους επίσης αποδεκάτισε η μάλαρια. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στις αρχές του 20ου

αιώνα, αρκετοί Μαρωνίτες ενσωματώθηκαν στη λατινική κοινότητα καθώς μετοίκησαν από τα χωριά τους στις πόλεις και ανέβηκαν κοινωνικά. Σταδιακά οι Λατίνοι οργανώθηκαν και πολιτικά, ενώ μέχρι την Ανεξαρτησία του 1960 είχαν δημιουργήσει ισχυρούς δεσμούς με τους υπόλοιπους Κύπριους. Σήμερα θεωρούνται η καλύτερα ενσωματωμένη θρησκευτική ομάδα, αφού ακολουθούν τον κυπριακό τρόπο ζωής και μιλούν Ελληνικά· η μόνη διαφοροποίησή τους είναι η καθολική τους θρησκεία.

Κατά το δημοψήφισμα στις 13/11/1960, 322 Λατίνοι εκλογείς επέλεξαν να ανήκουν στην Ε/Κ κοινότητα και μόνο 1 στην Τ/Κ κοινότητα: αυτό εί-

***Το 1844 οι αδελφές του Τάγματος
του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως
ίδρυσαν στην οικία του ιταλικής
καταγωγής αββά Paolo Brunoni το
πρώτο νοσοκομείο στην Κύπρο,
μαζί με φαρμακείο και
παρθεναγωγείο.***

χε ως συνέπεια τον καθορισμό των πολιτικών τους επιλογών στο παιχνίδι της διακοινοτικής αντιπαράθεσης. Κατά την τουρκική εισβολή προσφυγοποιήθηκαν 2-3 οικογένειες που διέμεναν στον Ξερό, 7-8 οικογένειες που διέμεναν στην περιοχή του Ledra Palace και από 10 οικογένειες που διέμεναν στην Αμμόχωστο και την Κερύνεια. Ωστόσο, η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού στη Λευκωσία είναι ο μόνος λόγος για τον οποίο οι Τούρκοι δεν προελάσαν μέχρι τον αστυνομικό σταθμό της Πύλης Πάφου· αξιοπρόσεκτη είναι η 'παράκαμψη' που έγινε στην πορεία της πράσινης γραμμής για να μην αναστατωθεί το πανίσχυρο Βατικανό.

Μικρή, εύπορη και προνομιούχα, η λατινική κοινότητα συνέχισε να ευημερεί στις αστικές περιοχές, και να συνεισφέρει στον πολιτιστικό και κοινωνικοοικονομικό τομέα. Με μέριμνα του Εκπροσώπου, κου Μπενίτο Μαντοβάνι, λαμβάνει

γενναιόδωρες χορηγίες από την Κυπριακή Δημοκρατία. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια ο αυξανόμενος αριθμός μεικτών γάμων ανάμεσα σε Λατίνους και Ορθόδοξους έχει αλλάξει τη δυναμική της κοινότητας. Επίσης, αρκετοί Ρωμαιοκαθολικοί από χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, τη νοτιοανατολική Ασία και τη Λατινική Αμερική καταφθάνουν στη χώρα μας τα τελευταία 15-20 χρόνια, χωρίς να έχουν όμως ακόμη πλήρως ενσωματωθεί στην κυπριακή κοινωνία. Υπολογίζεται ότι σήμερα ζουν στην Κύπρο περίπου 1.000 Λατίνοι, εκ των οποίων σχεδόν το 50% ζει στη Λευκωσία, 35% στη Λεμεσό, 10% στη Λάρνακα, 5% στην Πάφο και λίγες οικογένειες στην ελεύθερη Αμμόχωστο.

Στον αριθμό των παραδοσιακών Λατίνων δεν συγκαταλέγονται οι περίπου 1.000 ξένοι Ρωμαιοκαθολικοί που έχουν λάβει την κυπριακή ιθαγένεια, 5.000 Ρωμαιοκαθολικοί μόνιμοι κάτοικοι Κύπρου που δεν είναι Κύπριοι πολίτες (κυρίως Βρετανοί), καθώς και πάνω από 6.000 Ρωμαιοκαθολικοί που

διαμένουν προσωρινά στην Κύπρο (κυρίως από την Κεντρική Ευρώπη και τη νοτιοανατολική Ασία), αλλά ούτε και οι περίπου 800 και 550 Ρωμαιοκαθολικοί που υπηρετούν στις Βρετανικές Βάσεις και στο απόσπασμα της ΟΥΝΦΙΚΥΠ, αντίστοιχα. Να αναφέρουμε ότι αριθμός ξένων Ρωμαιοκαθολικών διαμένει σε χωριά και κωμοπόλεις των παραθαλάσσιων επαρχιών, αλλά και στα ορεινά, αναζωογονώντας οικισμούς που διαφορετικά θα ήταν αρκετά μικρότεροι. Η παρουσία των Λατίνων και των άλλων θρησκευτικών ομάδων συμβάλλει τα μέγιστα στον πολιτιστικό πλουραλισμό της Κύπρου, με ανεκτίμητη συμβολή στα κοινά του τόπου μας.

Γεωγραφική κατανομή

Η πρώτη σύγχρονη καταγραφή πληθυσμού έγινε το 1841 από το μουχασίλη της Κύπρου, Ταλάτ Εφέντη· σύμφωνα με αυτήν, στην Κύπρο κατοικούσαν 108.600 άτομα, εκ των οποίων 500 ήσαν Ευρωπαίοι και ζούσαν στην πόλη της Λάρνα-

**Μεσαιωνικός
χάρτης της
Αμμοχώστου.**



κας. Ωστόσο, είναι γνωστό ότι κάποιοι Λατίνοι διέμεναν στη Λευκωσία και τη Λεμεσό. Το 1842 και το 1844, οι Βρετανοί πρόξενοι James Lilburn και Niven Kerr υπολογίζουν τους Λατίνους σε 400 και 440 άτομα, αντίστοιχα, ενώ το 1847 ο Έλληνας υποπρόξενος Δημήτριος Μαργαρίτης υπολογίζει τον πληθυσμό της Κύπρου σε 109.700, εκ των οποίων οι Λατίνοι ήσαν 500 και ζούσαν στη Λάρνακα. Τέλος, στην απογραφή πληθυσμού της Λευκωσίας στις 31/01/1879, οι Καθολικοί ήταν 121 (σε σύνολο 11.197 κατοίκων).

Η πρώτη επίσημη απογραφή πληθυσμού της Κύπρου διεξάχθηκε στις 4 Απριλίου 1881. Συνολικά καταγράφηκαν 186.173 άτομα, εκ των οποίων 1.275 δηλώθηκαν ως Ρωμαιοκαθολικοί (0,685%). Από τις Αναφορές των Απογραφών του 1881 και 1891, πληροφορούμαστε ότι «σημαντικός αριθμός Μαρωνιτών δηλώθηκαν ανεπίγνωστα ως Ρωμαιοκαθολικοί». Ο Επόπτης της Απογραφής, Frederick W. Barry, αναφέρει τα εξής στη σελ. 14 της Αναφοράς της Απογραφής του 1881:

65. [...] Από την τελευταία, και ετερογενή ομάδα των 992

προσώπων [με μητρική γλώσσα άλλη της Τουρκικής, Ελληνικής, Αραβικής ή Αγγλικής], η μητρική γλώσσα 301 ήταν τα Ιταλικά, 207 τα Μαλτέζικα, 199 τα Αρμένικα, 146 τα Γαλλικά, 48 τα Γερμανικά, 44 τα Τσερκέζικα, 31 τα Περσικά, 14 τα Ισπανικά και 2 τα Ρωσικά.

Η δεύτερη απογραφή πληθυσμού πραγματοποιήθηκε στις 6 Απριλίου 1891: ο πληθυσμός ανήλθε στα 209.286 άτομα, εκ των οποίων 915 ήσαν Λατίνοι (0,437%). 1 είχε για μητρική γλώσσα την Τουρκική, 391 την Ελληνική, 147 την Αραβική, 16 την Αγγλική και 360 άλλες γλώσσες: ο Επόπτης της απογραφής, F. G. Glossop, αναφέρει τα πιο κάτω στη σελ. 17:

97. [...] οι μητρικές γλώσσες που κυρίως δημιουργούν αυτή την τάξη [αυτών με μητρική γλώσσα άλλη της Τουρκικής, Ελληνικής, Αραβικής, Αρμενικής ή Αγγλικής] είναι τα Ιταλικά, Μαλτέζικα, και Γαλλικά, υπάρχουν επίσης, ωστόσο, Ισπανικά, Γερμανικά, Σουηδικά, Ρωσικά, Περσικά, Ινδουσττανικά, και πολλές άλλες.

Η τρίτη απογραφή πληθυσμού της Κύπρου έλαβε χώρα στις 31 Μαρτίου 1901, καταμετρώντας συνολικά 237.022 άτομα, από τα οποία 824 ήταν Ρωμαιοκαθολικοί (0,348%): η Τουρκική ήταν μητρική γλώσσα για 2, η Ελληνική για 348, η Αραβική για 151, η Αγγλική για 17 και άλλες για 306. Στη σελ. 18, ο Επόπτης της απογραφής, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, αναφέρει τα εξής:

92. [...] Η τάξη «Άλλης Γλώσσας» κυρίως απαρτίζεται από Ιταλικά, Μαλτέζικα και Γαλλικά, ενώ οι ακόλουθες γλώσσες εμφανίζονται σε μικρότερους αριθμούς: Εβραϊκά, Περσικά, Ισπανικά, Γερμανικά, Ουγγρικά, Ρωσικά, Βοημικά, Βοσνιακά, Αλβανικά και Ινδικά.

Στην απογραφή της 2ας Απριλίου 1911, οι Ρωμαιοκαθολικοί αριθμούσαν 815 άτομα σε σύνολο 274.108 (0,297%). Η μητρική γλώσσα 342 εξ αυτών ήταν η Ελληνική, 116 η Αραβική, 18 η Αρμενική, 40 η Αγγλική και 299 άλλες γλώσσες: σχετικά με αυτές, ο Επόπτης της απογραφής, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, αναφέρει τα εξής στη σελ. 20:

97. [...] Οι Μητρικές Γλώσσες που απαρτίζουν αυτή την τάξη είναι τα Ιταλικά, Μαλτέζικα, Γαλλικά και, σε μικρότερο βαθμό, τα Περσικά, Ισπανικά, Γερμανικά, Ουγγρικά και Βοημικά.

Η πέμπτη απογραφή πληθυσμού έγινε στις 24 Απριλίου 1921, και οι Ρωμαιοκαθολικοί ανήλθαν σε 952 άτομα, σε σύνολο 310.715 (0,306%): 9 είχαν για μητρική γλώσσα την Τουρκική, 311 την Ελληνική, 108 την Αραβική, 74 την Αρμενική, 41

	1881		1891		1901		1911		1921		1931		1946		1960	
	Α	Γ	Α	Γ	Α	Γ	Α	Γ	Α	Γ	Α	Γ	Α	Γ	Α	Γ
	Ν	Υ	Ν	Υ	Ν	Υ	Ν	Υ	Ν	Υ	Ν	Υ	Ν	Υ	Ν	Υ
	Δ	Ν	Δ	Ν	Δ	Ν	Δ	Ν	Δ	Ν	Δ	Ν	Δ	Ν	Δ	Ν
ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ	12	80	10	10	13	11	12	12	13	13	11	13	20	27	77	85
	9		5	1	5	6	8	6	4	4	6	4	7	9	8	0
Διαμέρισμα Κυθηρίας	11	75	10	96	12	10	11	11	12	11	99	12				
	5		3		6	6	2	1	3	4		2				
Διαμέρισμα Ορεινής	13	5	2	5	8	10	16	15	11	20	15	12				
Διαμέρισμα Μόρφου	1				1						2					
Διαμέρισμα Λεϊκάς																
ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΕΜΕΣΟΥ	23	86	10	87	48	63	70	68	15	77	16	73	84	93	73	84
	8		3						7		6				3	0
Διαμέρισμα Λεμεσού	21	79	97	87	48	63	64	66	15	72	15	69				
	3								2		7					
Διαμέρισμα Αποδήμιου	2		4						1	2	1					
Διαμέρισμα Κούλάνιου	23	7	2				6	2	4	3	8	4				
ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ	22	19	27	20	52	13	17	18	40	24	47	15	51	30	36	38
															5	5
Διαμέρισμα Αμμοχώστου	9	3	9	4	41	8	10	14	36	20	30	13				
Διαμέρισμα Μεσαορίας	5	8	5	7	2	6	5	4	3	4	3	2				
Διαμέρισμα Κερπασίας	8	8	13	9	9	1	2		1		14					
ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΑΡΝΑΚΑΣ	33	31	19	22	16	19	13	13	16	14	13	14	89	13	20	24
	2	7	9	6	5	2	7	5	5	4	0	1			4	5
ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΑΦΟΥ	5	3	17	3	7	8	—	4	12	6	10	10	9	9	8	5
Διαμέρισμα Πάφου	5	3	17	3	6	8		4	11	6	10	10				
Διαμέρισμα Κελοκεδάρων				1					1							
Διαμέρισμα Χροισογούς																
ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΕΡΥΝΕΙΑΣ	28	16	24	3	17	8	62	50	34	25	4	5	8	21	49	43
ΣΥΝΟΛΟ	75	52	47	44	42	40	41	40	54	41	47	37	44	56	21	23
	4	1	5	0	4	0	4	1	2	0	3	8	8	6	38	67



Σήμερα θεωρούνται η καλύτερα ενσωματωμένη θρησκευτική ομάδα, αφού ακολουθούν τον κυπριακό τρόπο ζωής και μιλούν ελληνικά· η μόνη διαφοροποίησή τους είναι η καθολική τους θρησκεία.

την Αγγλική και 409 άλλες γλώσσες. Η απογραφή της 27/28 Απριλίου 1931 κατέγραψε 851 Λατίνους σε σύνολο 347.959 ατόμων (0,245%)· όπως και στην απογραφή του 1881, ο πίνακας μητρικής γλώσσας/θρησκείας κατέταξε τους Λατίνους μαζί με τους Μαρωνίτες, έτσι δεν έχουμε αναλυτικά στοιχεία για τη μητρική τους γλώσσα. Η έκτη απογραφή πληθυσμού έγινε στις 10 Νοεμβρίου 1946 και στην Κύπρο κατοικούσαν 1.014 Λατίνοι σε σύνολο 450.114 ατόμων (0,225%)· εξ αυτών, 439 μιλούσαν συνήθως Ελληνικά, 34 Τουρκικά, 70 Αρμένικα, 159 Αγγλικά, 20 Αραβικά και 292 άλλες γλώσσες· παγκυπριώς από τους 637 που μιλούσαν «άλλες γλώσσες», 25 μιλούσαν Ασσυριακά, 12 Βουλγαρικά, 123 Γαλλικά, 110 Γερμανικά, 12 Γιουγκοσλαβικά, 62 Εβραϊκά, 34 Ισπανικά, 65 Ιταλικά, 14 Μαλτέζικα, 29 Νορβηγικά, 73 Ουγγρικά, 16 Πολωνικά, 15 Ρουμανικά, 35 Ρωσικά και 12 άλλες.

Η τελευταία αναλυτική απογραφή πληθυσμού έλαβε χώρα στις 11 Δεκεμβρίου 1960: σε σύνολο 573.566 ατόμων υπήρ-

χαν 4.505 Ρωμαιοκαθολικοί (0,628%), εκ των οποίων οι 2.796 ήταν μεσογειακής καταγωγής και οι 1.709 Βρετανοί. Οι απογραφές που έγιναν στις 01/04/1973 και 30/09/1976 δεν κατέγραψαν αναλυτικά τις θρησκευτικές ομάδες, ενώ οι απογραφές που διεξήχθησαν στις 01/10/1982, 01/10/1992 και 01/10/2001 αναφέρουν ότι ενδεχομένως να μην καταγράφηκαν όλοι οι ανήκοντες στις θρησκευτικές ομάδες. Πιο κάτω εμφανίζεται η γεωγραφική κατανομή των Λατίνων ανά απογραφή:

Εκπαιδευτικά ιδρύματα

Το αρχαιότερο εκπαιδευτικό ίδρυμα στην Κύπρο είναι το κολλέγιο Terra Santa, που ιδρύθηκε από τους Φραγκισκανούς μοναχούς το Σεπτέμβριο του 1646, πλάι στην εκκλησία του Τιμίου Σταυρού, με στόχο την καλλιέργεια της αρετής και της επιμέλειας. Το 1912 επεκτάθηκε και στη Μέση εκπαίδευση, ως αρρεναγωγείο, το 1947 ονομάστηκε κολλέγιο, ενώ το 1955 μεταφέρθηκε στην Ακρόπολη. Από το 1970 λειτουργεί το νηπιαγωγείο και είναι πλέον μεικτό, ενώ από τον Οκτώβριο του 1974 καταργήθηκε το οικοτροφείο. Σήμερα έχει περίπου 400 μαθητές, κατά 55% Ρωμαιοκαθολικούς & Μαρωνίτες και 45% Ορθόδοξους, καθώς και ελάχιστους Αρμένιους και Μάρτυρες του Ιεχωβά. Η διδασκαλία γίνεται στα Ελληνικά και τα Αγγλικά, με έμφαση και στα Ιταλικά.

Το 1923 ιδρύθηκε επί της οδού Αγίου Ανδρέου το ιταλικό σχολείο Terra Santa Λεμεσού από την αδελφότητα της Ιεράς Καρδίας. Το 1965 μεταστεγάστηκε κοντά στο Δημόσιο Κήπο, υιοθετώντας την ονομασία Saint Mary's· όπως και το Terra

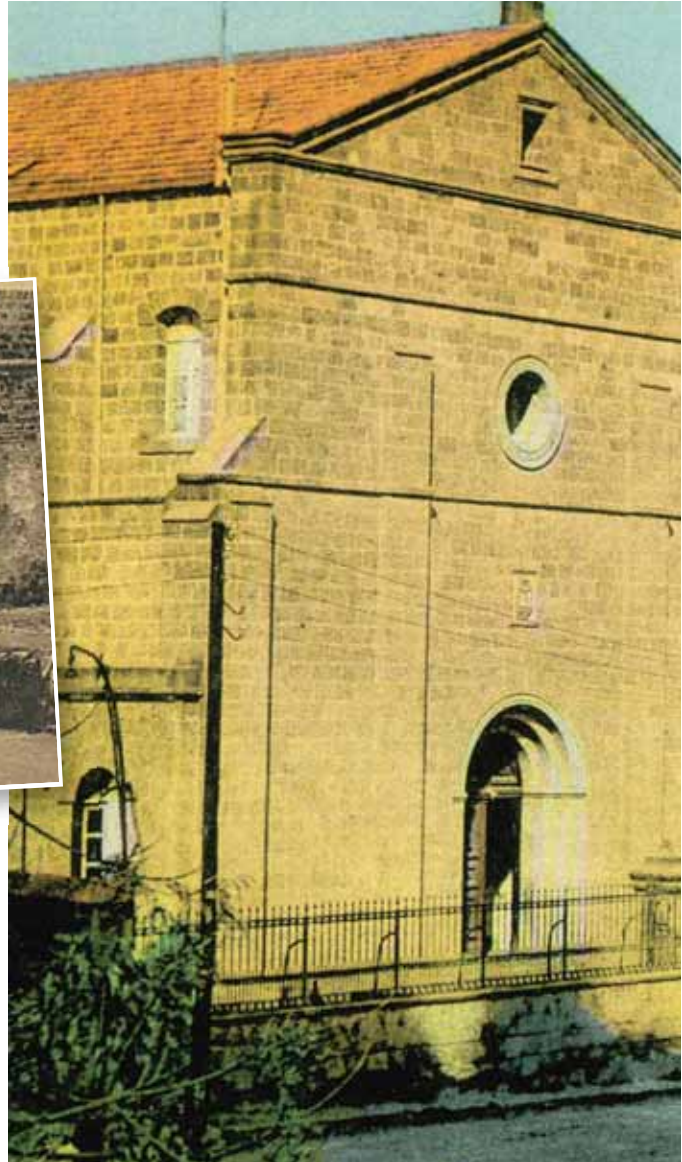


**Κκιρατζήδες
μπροστά από την
Πύλη της
Θάλασσας στην
Αμμόχωστο
(1927).**

Santa, προσφέρει συνολική εκπαίδευση. Μέχρι και το 1999 το Γυμνάσιο/Λύκειο ήταν παρθεναγωγείο, ενώ από το 2000 είναι μεικτό. Επίσης, μέχρι το 1985 λειτουργούσε και ως οικοτροφείο. Σήμερα έχει περίπου 960 μαθητές, κατά 85% Ορθόδοξους και 15% Ρωμαιοκαθολικούς & Μαρωνίτες, όπως και ελάχιστους Αρμένιους, Αγγλικανούς και Μωαμεθανούς. Η διδασκαλία γίνεται στα Ελληνικά και τα Αγγλικά, με έμφαση και στα Γαλλικά και Ιταλικά.

Υπάρχει, επίσης, το νηπιαγωγείο La souris verte στο Μέσα Χωριό, ανοικτό σε παιδιά όλων των εθνικοτήτων. Η κυβέρνηση καλύπτει τα έξοδα φοίτησης όσων Λατίνων φοιτούν σε καθολικά σχολεία, ενώ επιχορηγεί αυτούς που φοιτούν στην Αγγλική Σχολή και σε ιδιωτικά σχολεία. Αρκετοί Λατίνοι φοιτούν σε δημόσια σχολεία.

Παλαιότερα λειτουργούσαν και άλλα καθολικά σχολεία. Παρά την Πύλη Πάφου στη Λευκωσία ιδρύθηκε το 1884 από μοναχές του Αγίου Ιωσήφ το σχολείο Saint Joseph, γνωστό ως 'καλογριές', στο οποίο φοίτησαν χιλιάδες Καθολικές, Μαρωνίτισσες, Ορθόδοξες, Αρμένισσες, Αγγλικανές και Μωαμεθανές μαθήτριες μέχρι και το 1998· στον ίδιο χώρο λειτουργεί από το 1987 το École Française Arthur Rimbaud. Στην Αμμόχωστο λειτουργούσε από το 1952, υπό την ευθύνη των Φραγκισκανών καλογριών, το παρθεναγωγείο Terra Santa, προσφέροντας όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης. Στη Λάρνακα ιδρύθηκε το 1844 το παρθεναγωγείο Saint Joseph, το οποίο έκλεισε περί το 1985, ενώ από τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας μέχρι και το 1921 λειτουργούσαν Γαλλίδες καλογριές στη Λεμεσό τη σχολή Saint Joseph.



Καθολικοί ναοί και κοιμητήρια

Όσον αφορά τον εκκλησιασμό τους, οι Λατίνοι διαθέτουν τις πιο κάτω εκκλησίες:

- **Λευκωσία:** Η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού, παρά την Πύλη Πάφου, πρωτοκτίστηκε το 1596 και ξανά το 1642. Στις 08/04/1900 τέθηκε ο θεμέλιος λίθος της σημερινής εκκλησίας, η οποία εγκαινιάστηκε στις 16/02/1902. Το εσωτερικό της είναι στυλ μπαρόκ, με ζωγραφισμένη την οροφή. Το ανδρικό μοναστήρι προστέθηκε το 1961. Υπάρχουν επίσης το παρεκκλήσι του Αγίου Βαρνάβα στο κολλέγιο Terra Santa, και του Αγίου Ιωσήφ στο πρώην σχολείο Saint Joseph.
- **Λάρνακα:** Η εκκλησία της Παναγίας των Χαρίτων (γνωστή και ως Terra Santa), κοντά στη Χρυσοπολίτισσα, κτίστηκε το 1596 από το Φραγκισκανό μοναχό Callixte Martel για τους προσκυνητές καθοδόν στους Αγίους Τόπους. Το 1724 αντικαταστάθηκε από μοναστήρι και μεγαλύτερη εκκλησία, τα οποία ξανακτίστηκαν σε αναγεννησιακό στυλ μπαρόκ το 1843. Υπάρχει επίσης το παρεκκλήσι του γυναικείου μοναστηριού του Αγίου Ιωσήφ, που κτίστηκε από την οικογένεια Brunoni το 1844.



Η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού στις αρχές του 20ου αιώνα.

Το αρχαιότερο εκπαιδευτικό ίδρυμα στην Κύπρο είναι το κολλέγιο Terra Santa, που ιδρύθηκε από τους Φραγκισκανούς μοναχούς το Σεπτέμβριο του 1646, πλάι στην εκκλησία του Τιμίου Σταυρού.

• **Λεμεσός:** Η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης (γνωστή ως 'φραγκοκλησιά') στο παραλιακό μέτωπο άρχισε να κτίζεται το 1872 από τον ιερέα Francesco da Monghidoro σε στυλ μπαρόκ, και εγκαινιάστηκε στις 25/11/1879. Το 1979 ανακαινίστηκε και οι αψίδες της διακοσμήθηκαν με νεοβυζαντινές τοιχογραφίες· εγκαινιάστηκε στις 15/11/1981. Υπάρχει επίσης το παρεκκλήσι της γυναικείας μονής της Αγίας Μαρίας.

• **Πάφος:** Μετά από παραχώρηση του τότε Μητροπολίτη Πάφου, χρησιμοποιείται από το 1987 η εκκλησία της Χρυσοπο-

λίτισσας στην Κάτω Πάφο. Για γαμήλιες τελετές χρησιμοποιείται ο Άγιος Γεώργιος στη Χλώρακα.

• **Μέσα Χωριό:** Στο λατινικό κοιμητήριο του χωριού βρίσκεται το παρεκκλήσι των Αγίων Κοσμά και Δαμιανού, που κτίστηκε το 1995.

• **Πόλη Χρυσοχούς:** Το 1992 παραχωρήθηκε η εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Λόγω συντήρησής της, από το 2006 χρησιμοποιείται το παρεκκλήσι του Αγίου Δημητρίου.

• **Πρόοδος:** Από το 1932 υπάρχει το παρεκκλήσι της Αγίας Μαρίας κοντά στην Προεδρική Αгроικία, και το παρεκκλήσι του Αγίου Ιωσήφ έξω από τον Πρόδρομο, κτισμένο το 1936. Λειτουργούνται κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

• **Αμμόχωστος:** Η μόνη σε λειτουργία καθολική εκκλησία μέχρι το 1974 ήταν αυτή της Ιερής Καρδίας του Ιησού (γνωστή ως 'φραγκοκλησιά')· κτίστηκε το 1900 από Μαρωνίτες και την λειτουργούσαν Φραγκισκανοί. Υπήρχε, επίσης, ένα μικρό παρεκκλήσι για τις καλογριές του Terra Santa, στο προαύλιο του σχολείου.

• **Κερύνεια:** Η εκκλησία της Αγίας Ελισάβετ κτίστηκε, ως προσωπικό προσευχητάριο, το 1907 από τον Άγγλο Διοικητή της

πόλης, Ταγματάρχη Tankerville Chamberlain· η παράδοση φέρει ως αφορμή για το κτίσιμό της την οικοδόμηση της αγγλικανικής εκκλησίας του Αγίου Ανδρέα από το Σκωτσέζο Houston. Το 1932 άρχισε να λειτουργεί κανονικά, και σήμερα λειτουργεί 2 φορές το μήνα από ενοριακούς ιερείς της Λευκωσίας.

Να αναφέρουμε ότι υπήρχε καθολική εκκλησία στον κατεχόμενο Ξερό, που κτίστηκε τη δεκαετία του 1930 προς εξυπηρέτηση των Καθολικών και Μαρωνιτών εργαζομένων της Κυπριακής Μεταλλευτικής Εταιρείας· κατεδαφίστηκε από το κατοχικό καθεστώς για τη δημιουργία κυκλικού κόμβου. Στην επίσης κατεχόμενη Κοντέα υπάρχει ένα καθολικό παρεκκλήσι του Αγίου Αντωνίου, που κτίστηκε στα μέσα του 19ου αιώνα από την οικογένεια Lapierre, και το οποίο ανακαινίστηκε πρόσφατα. Στο Πισσούρι τελούνται λειτουργίες στο ξενοδοχείο Columbia από το 1996. Τέλος, το παρεκκλήσι στο κοιμητήριο του Αγίου Δομετίου έχει καταστραφεί, αφού βρίσκεται στη νεκρή ζώνη.

Αν και δεν ανήκουν στη λατινική κοινότητα, καθολικές εκκλησίες υπάρχουν και στις Βρετανικές Βάσεις: του Χριστού του Βασιλέα (Ακρωτήρι), του Πίου Κ' (Επισκοπή) και του Αγίου Πατρίκιου (Άγιος Νικόλαος). Επίσης, για τους Καθολικούς που υπηρετούν στο απόσπασμα των Ηνωμένων Εθνών, υπάρχει η εκκλησία του Αγίου Βαρνάβα, στη νεκρή ζώνη ανατολικά του Αεροδρομίου Λευκωσίας· κτίστηκε από Γαλλοκαναδούς.

Οι Λατίνοι έχουν τα δικά τους κοιμητήρια. Στη Λευκωσία

το παλαιό κοιμητήριο, κοινό με τους Μαρωνίτες, κτίστηκε το 1957 κοντά στην κατεχόμενη Σχολή Γρηγορίου στον Άγιο Δομέτιο· από το 1974 ο βόρειος και ο δυτικός τοίχος του εφάπτονται της πράσινης γραμμής, γι' αυτό και μέχρι πρόσφατα οι ταφές γίνονταν στη Λάρνακα. Η επίσκεψη στο χώρο επιτρέπεται στις 2 Νοεμβρίου κάθε έτους (ημέρα των ψυχών), με τη συνοδεία των Ηνωμένων Εθνών. Το κοιμητήριο στη Λάρνακα κτίστηκε το 1930 ανατολικά του ορθόδοξου κοιμητηρίου και διαθέτει μικρό παρεκκλήσι· στη Λεμεσό κτίστηκε το 1905 νότια του Πυροσβεστικού Σταθμού Νεάπολης. Το 1994 κτίστηκε καθολικό κοιμητήριο στην είσοδο του Μέσα Χωριού, ενώ από το 2007 λειτουργεί το νέο καθολικό κοιμητήριο Λευκωσίας, στα διοικητικά όρια της Νήσου.

Μεσαιωνικά μνημεία

Στα 378 χρόνια της κυριαρχίας τους, οι Φράγκοι και οι Ενετοί έκτισαν πάμπολλα εκκλησιαστικά, διοικητικά και στρατιωτικά μνημεία, τα οποία σήμερα κοσμούν την Κύπρο μας. Αναφέρονται επιλεκτικά τα πιο κάτω:

• **Λευκωσία:** Τα κυκλικά ενετικά τείχη της πόλης κτίστηκαν μεταξύ 1567-1570, με 11 καρδιόσχημους προμαχώνες και 3 πύλες. Στο κατεχόμενο τμήμα της βρίσκονται ο καθεδρικός ναός της Αγίας Σοφίας (τέμενος Selimiye), οι εκκλησίες Αγίας Αικατερίνης (τέμενος Haidar Pasha), Αγίου Γεωργίου Ορνιθίων (Beuyuk Hamam) και Καρμελιτών (τέμενος Seray), το Βενεδικτινό Μοναστήρι της Παναγίας (Αρμενική εκκλησία), το κτίριο του Υγουμενοσυμβουλίου, το ανάκτορο των Λουζινια-

Το μοναστήρι των καλογριών του Αγίου Ιωσήφ στη Λάρνακα (μέσα 19ου αιώνα).



νών, και το παλάτι των Ενετών (Σεράι ή Κονάκι), ενώ στο ελεύθερο τμήμα βρίσκονται το Αυγουστινιανό Μοναστήρι της Αγίας Μαρίας (τέμενος Omeriye), το Ιωαννίτικο Μοναστήρι (καθεδρικός ναός Αγίου Ιωάννη Πίπη) και η εκκλησία της Αγίας Φωτεινής (Καστελλιώτισσα). Τα τζαμιά Νέου Χωριού Κυθρέας και Λεύκας ήταν γοθτικές εκκλησίες. Φραγκοβυζαντινού ρυθμού είναι τα Μοναστήρια Αρχαγγέλου Μιχαήλ [Λακατάμια], Αγίου Μάμα [Άγιος Σωζόμενος & Μόρφου] και Αγίου Γεωργίου Ρηγάτη [Κυρά], καθώς και οι εκκλησίες Αγίου Νικολάου (Bedestan) και Σταυρού του Μισσιρίκου (τέμενος Arablar) [Λευκωσία], Αγίου Μάμα [Δάλι], Αγίου Ιωάννη Προδρόμου [Αργάκι] και Αγίου Δημητρίου [Φλάσου]. Στη Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή [Καλοπαναγιώτης] υπάρχει λατινικό παρεκκλήσι. Τέλος, σώζεται η βασιλική έπαυλη [Ποταμιά], το κάστρο La Cava [Γέρι], μεσαιωνική γέφυρα [Ορτά Κιογιού], ανεμόμυλος [Ακάκι] και λουτρά [Σιά].

• **Λεμεσός:** Το μεσαιωνικό κάστρο της πόλης πιθανότατα πρωτοκτίστηκε από τον Γκυ ντε Λουζινιάν το 1193. Το κάστρο του Κολοσσίου (ο 'κούλας') έκτισαν αρχικά το 1210 οι Ιωαν-



λάου (τέμενος Lala Mustafa Pasha), οι εκκλησίες Αγίου Γεωργίου Λατίνων, Αγίας Φωτεινής, Παναγίας Καρμελιτών, Αγίας Άννας, οι δίδυμες εκκλησίες (Ναϊτών και Ιωαννιτών), η φραγκισκανική, η Νεστοριανή (Αγίου Γεωργίου Εξορινού), και αυτή που μετατράπηκε στο τζαμί των Γναφών, καθώς και τα ανάκτορα του Κυβερνήτη και του Επισκόπου. Οι εκκλησίες Αγίας Βαρβάρας [Σωτήρα], Παναγίας [Λύση] και Αγίας Αικατερίνης [Γεράνι] είναι γοθτικές. Φραγκοβυζαντινού ρυθμού είναι οι εκκλησίες Αγίου Γεωργίου Ελλήνων, Αγίου Αντωνίου και Αγίων Πέτρου & Παύλου [Αμμόχωστος], Παναγίας Χρυσοπολίτισσας [Αχερίτου], Αγίου Νικολάου [Δερύνεια], Αγίου Μάμα [Σωτήρα], Αγίου Γεωργίου Τερασιώτη [Αυγόρου], Παναγίας Αυγασίδας [Μηλιά], Παναγίας Θεοτόκου και Αγίου Ιακώβου [Τρίκωμο], και Παναγίας Ελεούσας [Ριζοκάρπασο]. Τα Μοναστήρια Αγίας Νάπας, Αγίου Αναστασίου [Περιστερώνα] και Αποστόλου Ανδρέα διαθέτουν λατινικό παρεκκλήσι. Σώζονται ερείπια του βασιλικού κάστρου Σίγουρης [Λύση], του κάστρου των Ναϊτών [Γαστριά], το φράγκικο υδραγωγείο [Αγία Νάπα], ενώ το φρούριο της Καντάρας φυλά αγέρωχο την είσοδο της Καρπασίας.

• **Λάρνακα:** Το φρούριο της πόλης κτίστηκε στα τέλη του 14ου αιώνα από τον Ιάκωβο Α'. Η βασιλική του Αγίου Λαζάρου υπέστη γοθτικές προσθήκες. Γοθικού ρυθμού είναι οι εκκλησίες Παναγίας Στάζουσας και Αγίας Αικατερίνης ('Βα-

**Το απόρθητο
κάστρο του
Κολοσσίου.**

Τα τραπεζοειδή τείχη της Αμμοχώστου κτίστηκαν κυρίως επί Φραγκοκρατίας, με 10 προμαχώνες, 4 πύργους και 2 πύλες. Εντός τους βρίσκεται ο καθεδρικός ναός Αγίου Νικολάου (τέμενος Lala Mustafa Pasha).

νίτες· στα ανατολικά του σώζεται μεσαιωνικός χαχαρόμυλος, όπως και στην Επισκοπή (γνωστός ως 'σεράγια'). Η εκκλησία Παναγίας Καρμιώτισσας [Πάνω Πολεμίδα] και το Μοναστήρι Αγίου Νικολάου των Γάτων [Ακρωτήρι] είναι γοθτικού ρυθμού. Η εκκλησία Τιμίου Σταυρού [Πελένδρι] είναι φραγκοβυζαντινού ρυθμού. Η εκκλησία Παναγίας Καθολικής και το τζαμί Kebir [Λεμεσός] κτίστηκαν στη θέση γοθικών εκκλησιών. Τέλος, σώζονται φράγκικα γεφύρια [Γερμασόγεια και Φοινί], φράγκικος νερόμυλος [Πύργος] και μεσαιωνικός ληνός [Όμοδος].

• **Αμμόχωστος:** Τα τραπεζοειδή τείχη της πόλης κτίστηκαν κυρίως επί Φραγκοκρατίας, με 10 προμαχώνες, 4 πύργους και 2 πύλες. Εντός τους βρίσκεται ο καθεδρικός ναός Αγίου Νικο-

σιλικό Παρεκκλήσι') [Πυργά], Αγίου Θεοδώρου [Σκαρίνου], Αγίου Μάμα (σήμερα τζαμί) [Κλαυδιά], όπως και τα τζαμιά Tuzla και Kebir [Λάρνακα]. Φραγκοβυζαντινού ρυθμού είναι το Μοναστήρι Αγίου Μηνά [Βάβλα] και οι εκκλησίες Αγίου Γεωργίου Άρπερας [Τερσεφάνου], Τιμίου Σταυρού [Πάνω Λεύκα] και Αγίας Μαρίας [Μαρί]. Οι εκκλησίες Παναγίας Αγγελόκτιστης [Κίτι], Παναγίας Ελεούσας [Κιβισίλι], Παναγίας Κάμπο [Χοιροκοιτία] και Τιμίου Σταυρού [Τόχνη] διαθέτουν λατινικό παρεκκλήσι. Σώζονται επίσης ο Πύργος του Κιτίου ('της Ρήγαινας') και ανεμόμυλος [Περβόλια], ο πύργος ('κούλας') στην Αλαμινό, οι πύργοι Πύλας και Ξυλοφάγου, και ο πύργος της κουμανταρίας των Ναϊτών [Χοιροκοιτία].

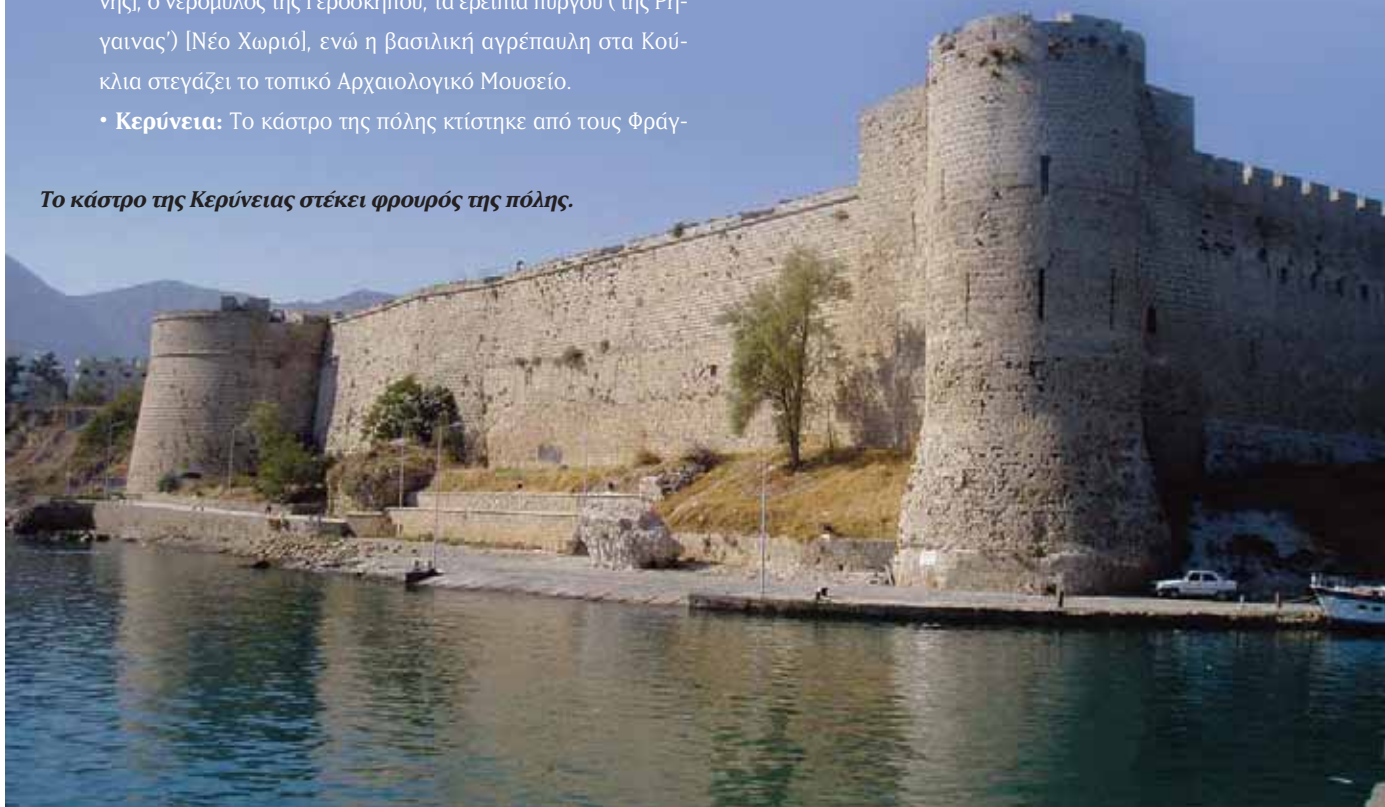
• **Πάφος:** Το φράγκικο κάστρο της πόλης ξανάκτισαν οι Βενετοί το 16ο αιώνα. Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής Χρυσοπολίτισσας [Κάτω Πάφος] ήταν γοτθική εκκλησία, ενώ βορείως της υπάρχουν ερείπια φραγκισκανικής εκκλησίας. Οι Μονές Αγίου Νεοφύτου [Τάλα] και Ιερέων [Στατός], καθώς και οι εκκλησίες Παναγίας του Σίντη [Πενταλιά], Παναγίας Φυτευκιάς [Κρήτου Τέρρα] και Παναγίας Χρυσελεούσας [Λυσός] είναι φραγκοβυζαντινού ρυθμού. Σώζονται ο νερόμυλος της Κουγιούκκας και τα ενετικά γεφύρια του Σκάρφου [Σίμου], του Τζιελεφού [Άγιος Νικόλαος] και του Ρούδια [Άγιος Ιωάννης], ο νερόμυλος της Γεροσκήπου, τα ερείπια πύργου ('της Ρήγαινας') [Νέο Χωριό], ενώ η βασιλική αγρέπαυλη στα Κούκλια στεγάζει το τοπικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

• **Κερύνεια:** Το κάστρο της πόλης κτίστηκε από τους Φράγ-

κους και ενισχύθηκε από τους Βενετούς, ενώ τα κάστρα Αγίου Ιλάρωνα και Βουφαβέντο δεσπόζουν της οροσειράς του Πενταδακτύλου. Γοτθικού ρυθμού είναι η εκκλησία Παναγίας Χρυσοπολίτισσας [Κερύνεια], ενώ φραγκοβυζαντινού είναι τα Μοναστήρια Αχειροποιήτου [Λάπηθος], Παναγίας των Καθάρων [Λάρνακας της Λαπήθου] και Αντιφωνητή [Καλογραία], όπως και οι εκκλησίες του Αγίου Ευλαλίου [Καραβάς], Παναγίας Αψινθιώτισσας [Συγχαρί], και Παναγίας Υπάτης [Άγιος Αμβρόσιος]. Το Αββαείο του Μπέλλα-Πάις θεωρείται μοναδικό δείγμα γοτθικής αρχιτεκτονικής σε ολόκληρο το Λεβάντε.

Να αναφέρουμε, επίσης, ότι οι τοιχογραφίες στις εκκλησίες του Τιμίου Σταυρού (Αγία Ειρήνη Κανναβιών & Παρεκκλησιά), Παναγίας Φορβιώτισσας (Ασίνου), Αγίας Παρασκευής (Γεροσκήπου), Παναγίας Μελανδρίνας (Καλογραία), Παναγίας (Καμινάρια), Αγίου Γεωργίου (Ξυλοφάγου), Μεταμορφώσεως του Σωτήρος και Παναγίας Χρυσοπαντάνασσας (Παλαιχώρι Ορεινής), Σταυρού του Αγιασμάτι (Πλατανιστάσα), και του Γεωργιανού Μοναστηριού του Αγίου Μάμα (Γαλιά) έχουν δυτικές επιδράσεις. Οι τοιχογραφίες στις εκκλησίες του Αρχαγγέλου Μιχαήλ (Βυζακιά), Παναγίας της Ποδύθου

Το κάστρο της Κερύνειας στέκει φρουρός της πόλης.





Η εκκλησία της Παναγίας των Χαρίτων δεσπόζει της Λάρνακας στα μέσα του 19ου αιώνα.

(Γαλάτα), Παναγίας Χρυσοκουρδαλιώτισσας (Κούρδαλι), Αγίου Μάμα (Λουβαράς), και Παναγίας Καθολικής (Πελένδρι) είναι ιταλοβυζαντινής τεχνοτροπίας.

Η θρησκευτική ταυτότητα των Λατίνων

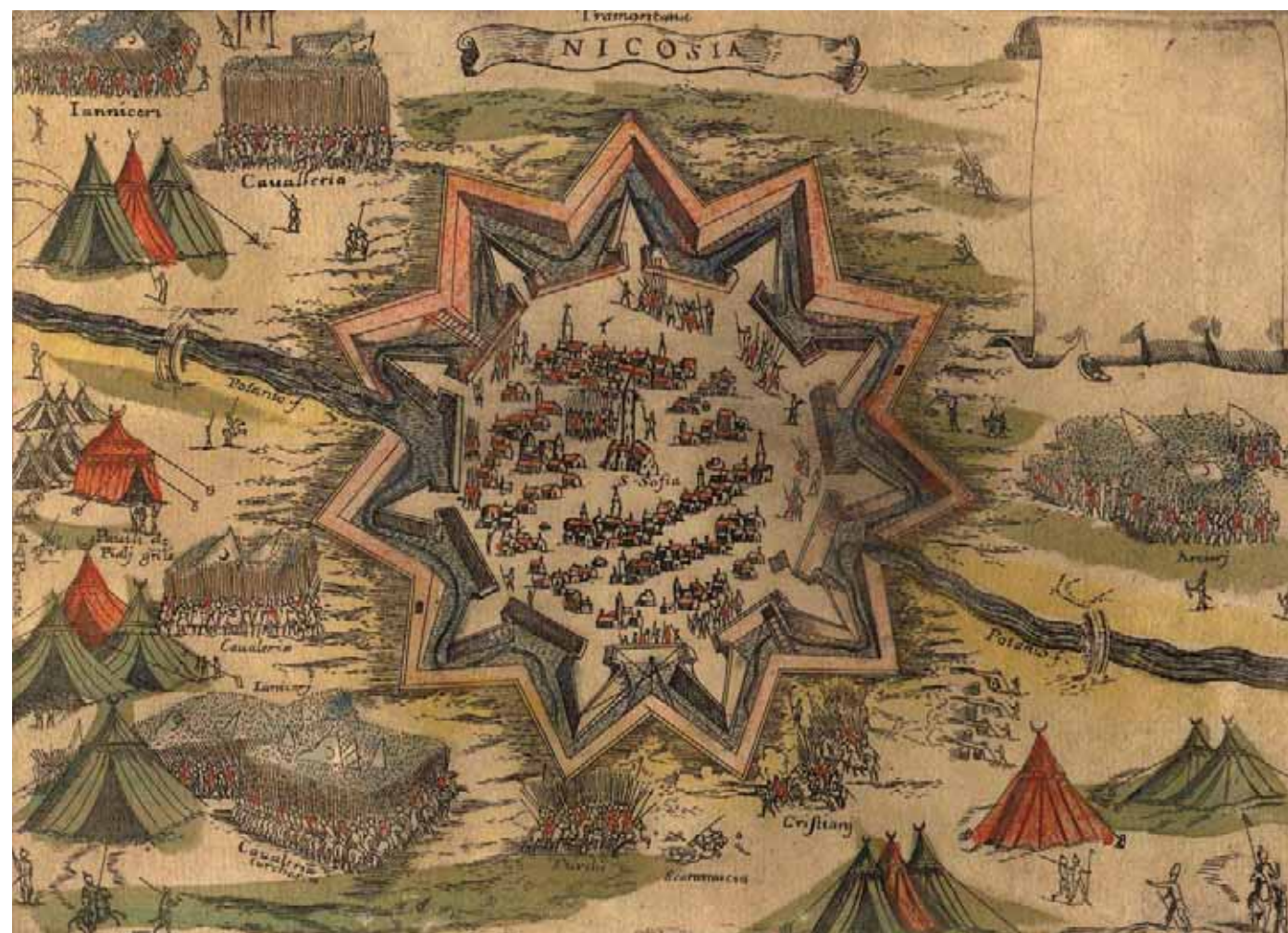
Σε αντίθεση με τους Μαρωνίτες και τους Αρμένιους, που έχουν κοινή καταγωγή ή/και γλώσσα, το μόνο κοινό σημείο αναφοράς των Λατίνων είναι η καθολική πίστη, αφού έλκουν την καταγωγή τους από τη Γαλλία, την Ιταλία, τη Μάλτα, την Αγγλία, την Αυστρία και αλλού.

Το Πατριαρχείο της Ρώμης ιδρύθηκε από τον Απόστολο Πέτρο και είναι ένα από τα πέντε πρεσβυγενή πατριαρχεία. Μετά τη μεταφορά της πρωτεύουσας του Βυζαντίου στην Κωνσταντινούπολη και εξαιτίας διαφόρων συγκυριών, ο Πάπας της Ρώμης απέκτησε και πολιτική εξουσία. Λόγω γεωγραφικής, γλωσσικής και πνευματικής αποξένωσης μεταξύ Δύσης και Ανατολής, κυρίως όμως εξαιτίας πολιτικών κινήτρων και δογματικών αποκλίσεων, οι δύο Εκκλησίες χωρίστηκαν οριστικά με το Μέγα Σχίσμα, όταν οι Λατίνοι αφόρισαν τον Πατριάρχη Μιχαήλ Α' Κηρουλάριο στις 16 Ιουλίου 1054, και τέσσερις μέρες μετά οι Βυζαντινοί αναθεμάτισαν το έγγραφο και τους λεγάτους που το μετέφεραν.

Στις ρωμαιοκαθολικές εκκλησίες η Θεία Κοινωνία χορηγείται στους λαϊκούς σε μία μόνο μορφή (όστια = καθαγιασμένος άζυμος άρτος), και επιτρέπεται η αυθημερόν τέλεση πέραν της μίας λειτουργίας από τον ίδιο ιερέα στην ίδια Αγία Τράπεζα. Οι κληρικοί όλων των βαθμίδων είναι άγαμοι και ξυ-

Σε αντίθεση με τους Μαρωνίτες και τους Αρμένιους, που έχουν κοινή καταγωγή ή/και γλώσσα, το μόνο κοινό σημείο αναφοράς των Λατίνων είναι η καθολική πίστη, αφού έλκουν την καταγωγή τους από τη Γαλλία, την Ιταλία, τη Μάλτα, την Αγγλία, την Αυστρία και αλλού.

ρισμένοι. Υπάρχει η πίστη στο καθαρτήριο πυρ, και ότι η Παναγία είχε γεννηθεί χωρίς το προπατορικό αμάρτημα. Η βάπτισμα γίνεται με ραντισμό, και το σημείο του σταυρού τελείται και με τα πέντε δάκτυλα από πάνω προς τα κάτω και από αριστερά προς δεξιά. Οι ναοί κοιτάζουν προς τη δύση και περιέχουν αγάλματα αντί εικόνων. Σημαντικότερες διαφορές με την Ορθόδοξη Εκκλησία είναι ότι στο Σύμβολο της Πίστεως αναφέρεται η έκφραση *filioque* (και εκ του Υιού) όσον αφορά την εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος, ότι ο Πάπας θεωρείται αλάθητος όταν ομιλεί *ex cathedra*, και ότι θεωρείται τοποτηρητής και μοναδικός αντιπρόσωπος του Χριστού, ενώ στην αδιαίρετη Εκκλησία θεωρείτο τιμητικά ως *primus inter pares* (πρώτος μεταξύ ίσων).



*Χάρτης της
κατάληψης της
Λευκωσίας το
1570.*

Από το 1965 και εντεύθεν διεξάγεται διάλογος μεταξύ Ορθόδοξης και Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, με σκοπό την άρση των σκοπέλων προς επίτευξη της πολυπόθητης επανένωσης, και διοργανώνονται συλλείτουργα. Ο Γενικός Βικάριος των Ρωμαιοκαθολικών στην Κύπρο εδρεύει στη Λευκωσία, είναι Φραγκισκανός, υπάγεται στο Λατινικό Πατριαρχείο της Ιερουσαλήμ, και είναι *ex officio* αντιπρόσωπος στην Κύπρο του *pro-Nuncio* της Αγίας Έδρας στην Ιερουσαλήμ.

Η επίδραση στην κυπριακή διάλεκτο και τα τοπωνύμια

Η μακραίωνη παρουσία των Φράγκων και των Ενετών στο νησί μας άφησε ανεξίτηλη τη σφραγίδα της στην ιδιαίτερα εκφραστική κυπριακή διάλεκτο. Χωρίς συχνά να το υποψιαζόμαστε, χρησιμοποιούμε πολλές λατινογενείς λέξεις στην καθημερινή μας ομιλία. Ακολουθεί αντιπροσωπευτική επιλογή:

- **Λατινικές:** βάκλα, βούκκα/βούκκος/μπουκκώννω, γρού-

Ο Γενικός Βικάριος των
Ρωμαιοκαθολικών στην Κύπρο
εδρεύει στη Λευκωσία, είναι
Φραγκισκανός, υπάγεται στο
Λατινικό Πατριαρχείο της
Ιερουσαλήμ, και είναι *ex officio*
αντιπρόσωπος στην Κύπρο του *pro-*
Nuncio της Αγίας Έδρας στην
Ιερουσαλήμ.

τα, ζιβανία, καλλιτζιν, κοξιάζω, κουκουμάς, κούσπος, μίρμιλλος, παπίλλαρως, πούγκα, πούππα, ρουσούδιν, στουπ-πώννω, φουτουνιάζουμαι.

- **Προβηγκιανές:** καρτάνα (πυρετός), κουλιάζω, κουμέρα,

πουλουστρίνα, ρότσα, σπλίγκα, τάτσα, τσαέρα, τσιμινιά, τσουύρα.

• **Γαλλικές:** αμάντα, αντρές, βισκούντης, βλάγκα/φλαντζίν, βολίτζιν, γλιπάρω, ζάμπα, κούζα, κουμανταρία, λιβέριν, λιγκρίν, μίντζις, πεζούνιν, ποδίνα, πρότσα, σέντε, τσάμπρα, φλαούνα, φλόκκος, φουκού.

• **Γαλλοϊταλικές:** δυσπυρκώ, κοστώννω, κουμουθκιαζώ, μαλαζαβράγκα, μαλαπαπάπας, μαραπέλλα, παλάρω, πομιλόριν, πουνρέλλα, σιουρκάζουμαι.

• **Ιταλικές:** αλουσίβα, αμπούστα, γιουτώ, ζαμπούκος, καρκόλα, κατσέλλα, λάντα, λαντζιεύκω, λαπορτάρω, λασμαρίν, λέτσα, λούντζα, μάππα/μάππος/μάππουρος, ματσιάζω, ματσικόριδον, παπίρα, παρτάρω, περσιάνα, πιλάντζα, πινόλια, πλάτσα, πότσα, ραφκίολα, ριάλια, σινιάρω, σουππώννω, σπόντα (καρφί), σσιηπέττος, σταγκώννω, στράτα, συσταρίζω, τίτσιρος, τσαπούτελλος, τσαρνιάζω, ττάππος, φάλια, φαλάρω, φαραώνα, φκίορον, φουντάνα και οι εκφράσεις καρατέλλον, μάγκο μου, μάνι-μάνι και στρακόττον.

• **Βενετικές:** βούφα, γαλίνα, καντούνιν, καράολος, κάστια, κούρβα (στροφή), λαβεζίν, λαμιντζάνα, πομπάρω, σκαρπάρης και το επιφώνημα σιόρ.

• **Αραγωνικές:** κουέλλα, λόττα (γουρούνα).

Υπάρχουν επίσης δεκάδες λατινογενείς λέξεις, κοινές με τα Ελληνικά, που εισήλθαν στην κυπριακή διάλεκτο απευθείας από τα Γαλλικά ή τα Ιταλικά. Επίσης, ονόματα/επίθετα όπως Γιακουμής, Ζαννέτος, Ζένιος, Ζιντίλης, Καραμοντάνης, Καρνάρος, Κενεβέζος, Λατούρος, Λοίζος/Λουίζα & Λοιζίδης, Μαντοβάνης, Μαρκαντώνης, Μέσσιος, Περισιτάνης, Πιέρος & Πιερίδης, Ρούσος, Τελεβάντος, Τζιοβάνης, Τουμάζος, Φλουρέντζος, Φραγκούδης & Φραντζέσκος, Φυσέντζος & Φυσεντζίδης κτλ, συχνά αντικατοπτρίζουν τη μεσαιωνική ή νεώτερη λατινική κληρονομιά αυτών που τα φέρουν.

Τέλος, αρκετά τοπωνύμια έλκουν την ονομασία τους στη Λατινοκρατία:

• **Από ευγενείς:** Αγκολέμι, Αγλαντζιά, Αλαμινός, Αμαργέτη, Αναβαργός, Αρναδί, Βατυλή, Βρέτσια, Γιόλου, Γούρρι, Ζακάκι, Καπούτι, Κοντεμένος, Λαζανιά, Λατούρου, Λιβερά, Λουρουτζίνα, Μάμμαρι, Μενεού, Μένοικο, Μόρα, Νέτα, Ομορφίτα, Σουσκιού, Πλέσια, Σουσκιού, Τάλα, Τερσεφάνου, Τζιάος, Φυκάρδου, Χαλέρι, Χόλη, Χούλου, και πιθανόν τα Κοτσιάτης, Κυβίδες, Μαρί, Μαρκί, Νέτα, Πελένδρι, Φλάσου, Φοινί.

• **Από τα Γαλλικά:** Αγκαστίνα, Απλάντα, Αχέλεια, Γούφες,



*Το επιβλητικό
φρούριο του
Αγίου Παρασκευά.*

Ίνια, Κοντέα, Λιζάτα, Μάσαρι, Μπέλλα-Πάις, Σκάλα, μάλλον και το Πυλέρι.

• **Από τα Ιταλικά:** Βουφαβέντο, Κάβο Γάτα, Κάβο Γκρέκο, Ονίσια, Πέγεια, Στράκκα, Τέρρα, Φάλια, Φοντάνα Αμορόζα, Φουντζί και ενδεχομένως τα Κόρνος και Κρηνί.

• **Στους Καρμελίτες, Ναΐτες (Τεμπλιώτες & Ροδίτες), Ιωαννίτες (Οσπιτάλιοι/Σπιταλιώτες) και Φραγκισκανούς (Φρεμενούριους) οφείλουν την ονομασία τους τα χωριά:** Κάρμι, Τέμπλος, Αρόδες, Σπιτάλι και Φρέναρος, αντίστοιχα.

• **Φραγκοελληνικές ονομασίες:** Δελίκηπος, Καζάφани, Κρήτου Τέρρα, Κρήτου Μαρόττου, Λάρα, Λέμπα, Λετύμπου, Λουκρούνου, Σανταλάρης, ίσως και η Λεμύθου. Επί Φραγκοκρατίας διαμορφώθηκε η ονομασία, Λεμεσός (παλαιότερα ονομαζόταν Νεμεσός).

• Οι διεθνείς τύποι Nicosia, Famagusta και Limassol ανάγονται στη Φραγκοκρατία.



Οι καλογριές του
Saint Mary's εν
ώρα προσευχής.

Πολιτιστικές και φιλανθρωπικές δραστηριότητες

Οι δραστηριότητες της λατινικής κοινότητας καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα, πάντοτε με γνώμονα την καλώς νοούμενη βοήθεια προς το συνάνθρωπό μας. Διοργανώνονται διάφορες φιλανθρωπικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις (κονσέρτα, εικαστικές εκθέσεις, αθλητικά γεγονότα κτλ). Στη Λευκωσία και τη Λεμεσό, τα καταφύγια ξένων εργαζομένων του Αγίου Ιωσήφ και του Αγίου Φραγκίσκου, αντίστοιχα, προσφέρουν στους ξένους εργαζόμενους χώρους συγκέντρωσης, κουζίνες, τραπεζαρία, χώρους αναψυχής και προστασία, ανεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας και καταγωγής, ενώ το Λατινικό



Κοινοτικό Κέντρο στην Κάτω Πάφο διοργανώνει διαφόρων ειδών εκδηλώσεις. Στο Μέσα Χωριό κτίζεται το άσυλο τερματικών ασθενών (Hospice) του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, και εκτιμάται ότι θα είναι έτοιμο μέχρι το 2010.

Από το 1972 λειτουργεί, υπό την εποπτεία της αδελφότητας της Ιεράς Καρδίας του Ιησού, η στέγη ευγηρίας «Villa Regina Pacis» στη Λάρνακα, δεχόμενη ηλικιωμένες ανεξαρτήτως θρησκείας ή καταγωγής. Στις 12/12/2002 ιδρύθηκε η Νεολαία Λατινικής Κοινότητας, με έδρα τη Λευκωσία, επιδιώκοντας την προαγωγή του κοινωνικού, μορφωτικού, πνευματικού, πολιτιστικού και ψυχαγωγικού επιπέδου των Λατίνων νέων, και τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ τους και με τους υπόλοιπους νέους της Κύπρου.

*Πανοραμική άποψη του καθεδρικού
ναού της Αγίας Σοφίας στην
τουρκοκρατούμενη Λευκωσία.*



Επί εβδομαδιαίας βάσης μεταδίδεται από το β' πρόγραμμα του ΡΙΚ μια ημίωρη εκπομπή για τη λατινική κοινότητα. Τέλος, ο Εκπρόσωπος αποστέλλει διμηνιαία ενημερωτική επιστολή προς τους Λατίνους και τους φίλους της κοινότητας, και συχνά προστατεύει τους αλλοδαπούς καθολικούς εργάτες από τις αυθαιρεσίες των Κυπρίων αφεντικών τους.

Σημαίνουσες φυσιογνωμίες

Αν κάποιος ήθελε να περιγράψει γενικά τις θρησκευτικές κοινότητες της Κύπρου, θα έλεγε ότι οι Λατίνοι αποτελούν την μπουρζουαζία (αστική ελίτ), οι Αρμένιοι ανήκουν στην τάξη των εμπόρων, και οι Μαρωνίτες είναι οι άνθρωποι της γης. Πράγματι, πολλοί Λατίνοι ξεχώρισαν με την προ-



*Το σχολείο
Saint Mary's στη
Λεμεσό.*

σφορά τους στα κοινά της κοινότητας και της Κύπρου μας. Ενδεικτικά αναφέρουμε δέκα μόνο:

- **Μπενίτο-Αντόνιο Μαντοβάνι:** Γεννήθηκε στις 27/04/1936 στη Λάρνακα και σπούδασε Διοίκηση Επιχειρήσεων. Ταξιδιωτικός πράκτορας και ιδρυτικό μέλος του Εμπορικού Επιμελητηρίου Κύπρου-Τεργέστης, διετέλεσε επίτιμος Πρόξενος της Ιταλίας στην Κύπρο. Εξελέγη Εκπρόσωπος των Λατίνων στη Βουλή στις 19/05/1991, 26/05/1996, 27/05/2001 και 21/05/2006.

- **Συλβαίν Μπερώ:** Γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια στις 22/06/1933. Σπούδασε Φιλοσοφία και Κοινωνιολογία & Πολιτική Οικονομία, και έλαβε το διδακτορικό του με θέμα «La culture Française dans l' espace Chypriote» από το Πανεπιστήμιο της Λίλλης. Επίκουρος Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, συνεργάζεται με κυπριακούς ερευνητικούς συνδέσμους.

- **Felix Cirilli de Nores:** Γεννήθηκε στις 12/01/1911 στη Λάρνακα. Υπήρξε επιχειρηματίας, Ταμίας του Κυπριακού Ερυθρού



*Η είσοδος του
κολλεγίου Terra
Santa στη
Λευκωσία.*

Σταυρού, Επίτιμος Γενικός Πρόξενος της Ινδίας, και μέλος του Rotary Club Λευκωσίας. Εξελέγη Εκπρόσωπος των Λατίνων το 1976, 1981 και 1986. Απεβίωσε στις 11/07/2008.

• **Αρμάνδος Τζιοζεφέν:** Γεννήθηκε στη Λευκωσία στις 17/12/1931. Ζωγράφος, έλαβε το 1989 το α' βραβείο χαρτικής της Σχολής Καλών Τεχνών της Περουγίας. Έχει πλούσιο δισκογραφικό έργο, βραβεύθηκε σε διαγωνισμούς σύνθεσης τραγουδιού, και τιμήθηκε ως ακορντεονίστας.

• **Ιωσήφ Ιωσηφίδης:** Γεννήθηκε στη Λάρνακα στις 23/05/1948 και σπούδασε Μαθηματικά και Οικονομικά· είναι διδάκτωρ Στατιστικής Οικονομικών. Είναι καθηγητής Πανεπιστημίου, σύμβουλος κυβερνητικών υπηρεσιών και παρουσιάζει προγράμματα ραδιοφώνου και τηλεόρασης.

• **Άντονυ Μαδέλλα:** Γεννήθηκε στη Λευκωσία στις 15/10/1960, και είναι διδάκτορας Νομικής του Πανεπιστημίου Aix-en-Provence, όπου και διετέλεσε ερευνητής. Είναι Ανώτερος Λειτουργός Εμπορικής Ναυτιλίας, και διδάσκει ναυτιλιακό δίκαιο στο Frederick University.

• **Αμβρόσιος Τζοζεφέν:** Γεννήθηκε το 1858 στην Αγία Μαρίνα Σκυλλούρας και σπούδασε Μουσική στο Montpellier της Γαλλίας. Το 1900 επέστρεψε στην Κύπρο, ιδρύοντας την πρώτη Φιλαρμονική της Αστυνομίας, ενώ παράλληλα δίδασκε στη Σχολή Newham. Απεβίωσε το 1933.

• **Δρ. Αννίβας Φράνσις:** Γεννήθηκε στις 20/10/1905 στη Λευκωσία και σπούδασε Ιατρική. Ιδιώτης & στρατιωτικός Ια-



Η επιβλητική πρόσοψη του καθεδρικού ναού του Αγίου Νικολάου στην Αμμόχωστο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Απογραφές πληθυσμού 1881 - 2001 (Τμήμα Στατιστικής και Ερευνών).
- Ετυμολογικά Λεξικά της κυπριακής διαλέκτου.
- Keshishian, Kevork K.: *Romantic Cyprus* (Nicosia: 1993).
- Koureas, Nicholas: *The historical development of Cyprus' present-day Latin community* (Journal of Mediterranean Studies, Vol. 15, No. 1, University of Malta: 2005).
- Μαντοβάνι, Μπενίτο: *Η λατινική κοινότητα της Κύπρου* (ανέκδοτη μελέτη).
- Béraud, Sylvain: *Η γαλλική κουλτούρα στον κυπριακό χώρο* (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Λευκωσία: 2008) και *Présence des Franciscains de Terre Sainte à Chypre* (στο *Studia Orientalia Christiana*, Jerusalem: 1989).
- Μπερώ, Σουλβαίν: *Ιστορία της λατινικής κοινότητας της Κύπρου* (ανέκδοτη μελέτη) και *Λατίνοι: Μια μικρή κοινότητα της Κύπρου* (Λαϊκό Πανεπιστήμιο, ανέκδοτη μελέτη).
- Papadopoulos, Theodore: *Social and historical data on population (1570-1881)* (Cyprus Research Centre, Nicosia: 1965).
- Παυλίδης, Άντρος: *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια* (εκδόσεις Φιλόκυρος, Λευκωσία: 1984-1996).
- *Cyprus Today* (September-December 2002): *The Latins of Cyprus*.

Ευχαριστίες: Βιβλιοθήκη Υπουργείου Οικονομικών, Δημοτική Βιβλιοθήκη Λατσιών, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών (ΠΙΟ), Ταρίνα Αγγελή, αδελφή Josephine Βραχίμη, father Martin Zavaleda, Έλενα Ιωάννου, Ιωσήφ Ιωσηφίδης, Νίκος Κουρέας, Μυρούλα Μανπούρα, Άννα Μαραγκού, Κυριάκος Παπαδόπουλος, Μακάριος Παπαχριστοφόρος, Γεωργία Πισιάκκου, Κίκα Σαρρή και father John Sansour, ιδιαίτερα στους Σαλώμη Αχιλλέως, Λουίζα Κολοकाσιδου, Μπενίτο Μαντοβάνι, Σουλβαίν Μπερώ και Φρόνη Χατζηχριστοφή.

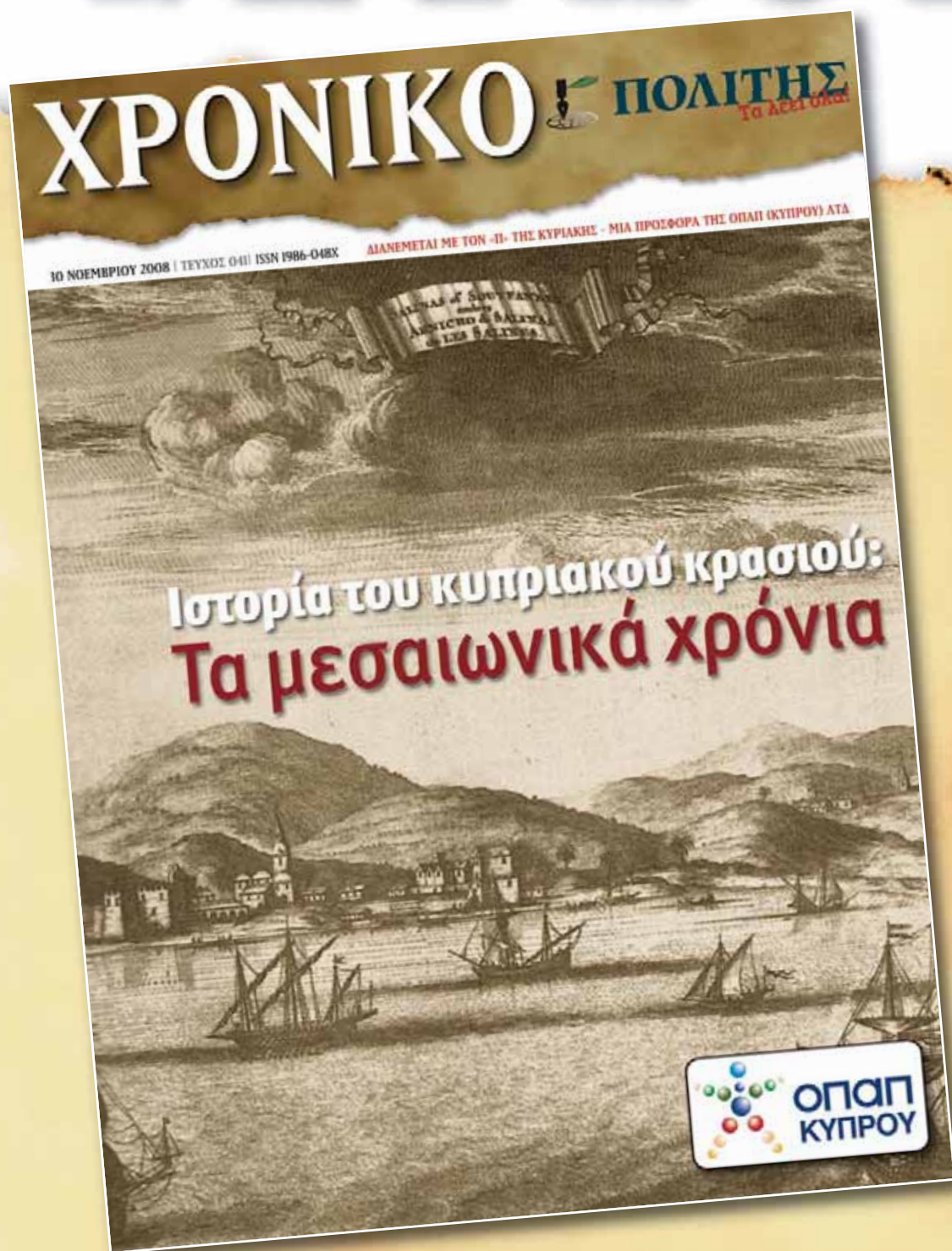
τρός, αλλά και βιομήχανος, υπήρξε πρόεδρος του ΕΒΕ Λάρνακας, Αντιδήμαρχος/Δήμαρχος Λάρνακας, και συνιδρυτής του Ναυτικού Ομίλου Λάρνακας. Απεβίωσε στις 23/04/1994.

• **Antony Pietroni:** Γεννήθηκε στο Κάιρο στις 02/02/1913 και σπούδασε Νομική στο Παρίσι. Υπηρέτησε στην Κυπριακή Εθελοντική Δύναμη (1940-1943). Επιχειρηματίας, εξελέγη Εκπρόσωπος των Λατίνων το 1960, 1965 και 1970. Απεβίωσε στις 13/03/1998.

• **Irma Glaszner:** Γεννήθηκε στη Λεμεσό το 1916 και εκπαιδεύθηκε στη Λάρνακα. Από το 1933 συμμετείχε σε διάφορες θεατρικές επιθεωρήσεις σε ολόκληρη την Κύπρο, ενώ παράλληλα μέχρι το 1990 εξασκούσε τη φωτογραφική τέχνη στη Λάρνακα. Απεβίωσε στις 17/06/2005.

Πολλοί άλλοι είναι οι Λατίνοι με σημαντική συνεισφορά στα κοινοτικά δρώμενα, όπως ο Ουμπέρτο Μαντοβάνι, η Μαρία Μάρκου, ο Ρενέ Μπερώ, ο Πίιο Ουσμιάνι, ο Αμεντέο Σάντι, ο Célestin Béraud (†), ο Benigno και η Jolanda Carletti (†), ο Jules Lapierre (†), ο Tomaso Madella (†), ο Antonio Mantovani (†) κτλ, ενώ αξέχαστες είναι οι φωτογραφίες-έργα τέχνης των Κάρολου και Λεοπόλδου Γκλάζνερ, Ιωσήφ Μπούρτζι, και Ιωάννη Π. Φώσκολο, καθώς και οι πίνακες των ζωγράφων Γιολάντας Καλοψιδιώτου, Ζανίν Μπαγιάντα, Γκλόριας Παπαδούρη και του διακεκριμένου Ανδρέα Καραγιαν.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ



Η μεσαιωνική περίοδος
στην Κύπρο ειδικωμένη μέσα από
την ιστορία του κρασιού της.